

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

The relationship of Mae Klong Basin Conservation Network

ชัชวาล แอร์มหล้า¹ เนตรตะวัน โสมนาม² อาคม เจริญสุข³ ประภัศสร มีน้อย⁴
และภาณิกานต์ คงนันทะ⁵

Chatchawan Alamlar ¹ Nettawan Somnam² Akom Charoensuk ³
Prapatsorn Meenoi⁴ and Panikarn Khongnantha⁵

Received : May 11, 2020; Revised : May 26, 2020; Accepted : May 28, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

งานวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและความสัมพันธ์ของ

---

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : ake_ch1991@hotmail.com

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : nettawan25221979@gmail.com

³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : akom_ch@hotmail.com

⁴คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : giggle9940@gmail.com

⁵คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : panikarn.sue@gmail.com

เครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 36 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่ม (Focus Groups) และการสังเกต (Observation) เพื่อหาข้อสรุปความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองเกิดขึ้น 2 รูปแบบคือ 1) เครือข่ายที่เกิดจากธรรมชาติ และ 2) เครือข่ายจัดตั้ง สำหรับความสัมพันธ์ของเครือข่ายประกอบด้วย 3 มิติ 1) มิติความสัมพันธ์เครือข่ายบุคคล 2) มิติความสัมพันธ์เครือข่ายกลุ่มกับกลุ่ม และ 3) มิติความสัมพันธ์องค์กรกับองค์กร ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย คือควรกำหนดกลยุทธ์และสร้างกลไกในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทั้ง 3 มิติอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ (Keywords) : ความสัมพันธ์, เครือข่าย, การอนุรักษ์

Abstract

The study of the relationship of Mae Klong Basin Conservation Network was qualitative research to study context and relationship of Mae Klong Basin Conservation Network. Data were collected from key informants consisting of Government officer sector, private sector and public sector 36 persons using purposive sampling, in-depth interview, focus groups and observation to find out the conclusions of Network Relationship.

The study indicated that The Mae Klong Basin Conservation Network occurred in 2 forms which were 1) Natural network and 2) Established network. The relationship of the network consists of 3 dimensions which were 1) Dimension of individual network relationship, 2) Dimension of the network relationship with a group and 3) Dimension of organization relationship. Suggestions from the research were offered formulating strategic and build mechanism for systematically linking the relationships between all 3 dimensions of the network.

Keywords : Relationship, Network, Conservation

บทนำ (Introduction)

แม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย เป็นน้ำผิวดินตามธรรมชาติที่เกิดจากการรวมตัวกันของแม่น้ำแควใหญ่และแควน้อย และเป็นแม่น้ำสายหลักของภูมิภาคตะวันตก แม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน 3 จังหวัด คือ 1) จังหวัดกาญจนบุรี 2) จังหวัดราชบุรี และ 3) จังหวัดสมุทรสงคราม ไหลออกสู่ทะเลอ่าวไทยระยะทาง 140 กิโลเมตร ปัจจุบันแม่น้ำแม่กลองมีสถานะคุณภาพน้ำอยู่ในสภาพดี แต่จะพบปัญหาเรื่องคุณภาพน้ำในพื้นที่ ๆ มีความหนาแน่นในการตั้งบ้านเรือนบริเวณริมแม่น้ำ หรือในพื้นที่ ๆ มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม หรือการทำการเกษตรหรือปศุสัตว์ เช่น อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นต้น ปัญหาน้ำเสียของแม่น้ำแม่กลองที่รุนแรงที่สุด เกิดได้ชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในช่วงที่มีการหีบอ้อยเพื่อผลิตน้ำตาลจากโรงงานต่าง ๆ และในฤดูแล้งเป็นระยะที่มีปริมาณน้ำในแม่น้ำแม่กลองน้อยทำให้เกิดสถานะน้ำเน่าเสียขึ้น และในปี พ.ศ. 2515 - 2516 ได้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียตลอดลำน้ำซึ่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพของประชาชน ซึ่งประเมินค่าความเสี่ยงในเชิงเศรษฐกิจคิดเป็นมูลค่าสูงถึง 66 ล้านบาท (Nachiangmai, N., 1992)

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2563 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 8 ได้รายงานผลการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำแม่น้ำแม่กลอง ครั้งที่ 1/2563 จำนวน 12 สถานี ผลการตรวจวัดพบว่า น้ำแม่น้ำแม่กลองมีคุณภาพน้ำตามมาตรฐานแหล่งน้ำผิวดิน มีค่าเฉลี่ยคุณภาพอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานแหล่งน้ำที่กำหนด (Regional Environment office 8th (Ratchaburi)., 2020) นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มน้ำแม่กลอง พบว่าในด้านเครือข่ายการอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่กลองในอดีตประมาณปี พ.ศ. 2537-2550 กลุ่มเครือข่ายการอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่กลองมีความเข้มแข็ง มีการประสานงานร่วมกันตลอดลำน้ำตั้งแต่จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม แต่ต่อมาในปัจจุบันการประสานความร่วมมือเริ่มจางหายไป ทั้งในด้านการบริหารจัดการเครือข่าย กิจกรรม รวมถึงการติดตามประเมินผล ซึ่งความสัมพันธ์ของเครือข่ายคงเหลืออยู่ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเท่านั้น และจากการศึกษาของ Aramlar, C. (2011) เรื่อง นโยบายการอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่น้ำแม่กลอง (ตอนล่าง) พบว่าเครือข่ายการอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่กลองจังหวัดราชบุรีมีอยู่ในระดับน้อย ส่วนเครือข่ายการอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่น้ำแม่กลองจังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในระดับมาก จากสถานการณ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายกลุ่มน้ำแม่กลองอันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มน้ำแม่กลองและหน่วยงานอื่น ๆ ในการนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนพัฒนาเครือข่ายอนุรักษ์ลำน้ำอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาบริบทการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม โดยดำเนินการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 36 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการและการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำแม่กลอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง ประกอบด้วย

1) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ	จำนวน 12 คน
2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาคเอกชน	จำนวน 12 คน
3) ภาคประชาชน	จำนวน 12 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดสร้างข้อคำถามหลักจำนวน 7 ข้อ โดยข้อคำถามได้ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญด้านทรัพยากรน้ำจำนวน 3 ราย เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง และความสอดคล้องของข้อคำถามที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

3. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่พิจารณาจากเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ตรงหรือบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง ร่วมกับวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ และนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยายพร้อมภาพประกอบในการอธิบายความสัมพันธ์เครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

ผลการวิจัย (Research Results)

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บริบทการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

ลุ่มน้ำแม่กลองเป็นลุ่มน้ำที่สำคัญในบริเวณพื้นที่ภาคกลาง ต้นน้ำเริ่มจากจังหวัดตาก โดยมีเส้นทางน้ำไหลผ่าน 3 จังหวัด 1) จังหวัดกาญจนบุรี 2) จังหวัดราชบุรี และ 3) จังหวัดสมุทรสงคราม มีระยะทาง 143 กิโลเมตร แบ่งออกเป็น 11 ลุ่มน้ำย่อย แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน เพื่อแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ส่วนที่ 1 เขตพื้นที่ต้นน้ำ ส่วนที่ 2 เขตพื้นที่ชุมชนเมือง และพื้นที่การเกษตร และส่วนที่ 3 เขตพื้นที่ปากแม่น้ำและชายฝั่งทะเล ด้านสภาพภูมิอากาศลุ่มน้ำแม่กลอง มีอุณหภูมิเฉลี่ย 26.7 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์โดยเฉลี่ยตลอดปีอยู่ระหว่าง 75.6 เปอร์เซ็นต์ ค่าความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดวัดได้ 94.0 เปอร์เซ็นต์ ความครึ้มของเมฆโดยเฉลี่ย 5.8 อ็อกต้า ความเร็วลมโดยเฉลี่ยมีค่า 1.8 น็อต ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,258.7 กิโลเมตร ส่วนปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปีในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง 1,454.8 มิลลิเมตร ลุ่มน้ำแม่กลองมีความต้องการใช้น้ำทั้งหมดประมาณ 9,360.99 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการน้ำ อุบโศกบริโศก
- 2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร
- 3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การป้องกันและบรรเทาอุทกภัย
- 4) ยุทธศาสตร์ 4 การจัดการคุณภาพน้ำ
- 5) ยุทธศาสตร์ที่ 5 การฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมและป้องกันการพังทลายของดิน
- 6) ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการหน่วยงานด้านน้ำทุกหน่วยงาน

จากต้นน้ำมีการตั้งบ้านเรือนและนำน้ำมาใช้ในการเกษตรและทำประมง ดังนั้นหากลุ่มน้ำแม่กลองไหลผ่านพื้นที่ชุมชนก็จะมีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น มีการค้าทางน้ำ การคมนาคม มีวิถีและวัฒนธรรมที่ต่างกันไปตามชาติพันธุ์และประเพณีของชุมชนนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างชัดเจนของแม่น้ำแม่กลองคือพื้นที่ปลายน้ำตั้งแต่อำเภอบางคนที อำเภอมัทพวา และอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงครามที่เป็นพื้นที่ประกอบด้วยสามน้ำคือ น้ำเค็ม น้ำจืด และน้ำกร่อย ที่ผ่านมาจะมีการนำน้ำแม่กลองเพื่อมาใช้ในการอุปโภคและบริโภคแต่ปัจจุบันจะนำมาใช้ในการเกษตรมากกว่า เพราะปัจจุบันมีระบบน้ำประปาทั่วถึงเกือบทุกพื้นที่ ด้านการประกอบอาชีพ ปัจจุบันการคมนาคมมีความสะดวกสบายมาก ใช้การคมนาคมทางบกเกือบร้อยละ 100 ยังคงมีบ้างที่ใช้การคมนาคมทาง

น้ำ เช่น เรือข้ามฝาก เรือหิน เรือทราย เป็นต้น ส่วนการค้าขายทางน้ำก็ยังพอมีหลงเหลือแต่ไม่มากเหมือนในอดีต เช่น กว๊านเตี้ยเรือ เรือขายขนมหวาน เป็นต้น ด้านการเกษตรพบว่า จังหวัดตอนบนจะนำน้ำมาใช้ในการทำไร่ เลี้ยงสัตว์ มากกว่าจังหวัดราชบุรี และสมุทรสงคราม เพราะพื้นที่ 2 จังหวัดนี้จะทำสวนผลไม้ สวนผัก เลี้ยงสัตว์มากกว่าเกษตรกรจังหวัดกาญจนบุรี สำหรับธุรกิจทางด้านอุตสาหกรรมที่นำน้ำจากลุ่มน้ำมาใช้ มีอุตสาหกรรมหลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมการผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์ อุตสาหกรรมเคมี อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมทอผ้า เป็นต้น ด้านการท่องเที่ยวจะแบ่งเป็น 3 ส่วน 1) ตอนบน (กาญจนบุรี) ของลุ่มน้ำแม่กลองจะเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เชื่อน ภูเขา น้ำตก แพ เป็นต้น 2) ตอนกลาง (ราชบุรี) ของลุ่มน้ำจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ วัด โบสถ์ วิถีชีวิต ตลาดน้ำ เป็นต้น และ 3) ตอนล่าง (สมุทรสงคราม) ของลุ่มน้ำแม่กลอง จะเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การเกษตร ระบบนิเวศ ป่าชายเลน และตลาดน้ำ เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองของทั้ง 3 จังหวัด พบว่า ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ไม่แตกต่างกันคือ ความทั่วถึงในการมีส่วนร่วมยังมีจำนวนน้อย เนื่องจากการมีส่วนร่วมมีหลายระดับตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ ด้านจิตสำนึกมีการณรงค์ให้ทุกภาคส่วนทั้ง 3 จังหวัด (กาญจนบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม) ใช้หลัก 5 R คือ 1) reduce คือ การลดการใช้เชิงปริมาณให้มากที่สุด 2) Reuse คือ การใช้ใหม่ ไม่ซ้ำ 3) Repair คือการซ่อมแซมเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้โดยมีคุณค่าที่ไม่ลดลง 4) Recycle คือ การนำกลับมาใช้ใหม่ และ 5) reject คือ การหลีกเลี่ยงใช้สิ่งทีอาจก่อให้เกิดมลพิษ นอกจากนี้พบว่าทั้ง 3 จังหวัดมีปัญหาด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำที่แตกต่างกัน คือ จังหวัดกาญจนบุรี พบปัญหาเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไม่ทั่วถึงในภาคประชาชนระดับฐานราก ส่งผลต่อการขับเคลื่อนในการส่งเสริมพัฒนาอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี พบปัญหาเรื่องความไม่ยั่งยืนของโครงการ และการทำงานที่ขาดการประสานเชื่อมต่อของโครงการหรือกิจกรรมระหว่างภาครัฐและประชาชน จังหวัดสมุทรสงครามพบว่าประชาชนจำนวนมากมองว่าการทำงานเรื่องการอนุรักษ์ของภาครัฐเป็นเพียงการปฏิบัติตามหน้าที่ ขาดการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างทั่วถึง

บริบทด้านเครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง โดยสรุปพบว่า ลุ่มน้ำแม่กลองมีเครือข่ายอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) เครือข่ายทางธรรมชาติ เป็นการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนที่มีภูมิภานาตั้งบ้านเรือนหรือมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำแม่กลองมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองกันเองโดยธรรมชาติ เป็นการรวมตัวกันภายใต้อุดมการณ์เดียวกัน วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน และพบว่ามีปัจจัยบางอย่างสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือญาติเดียวกัน เป็นต้น

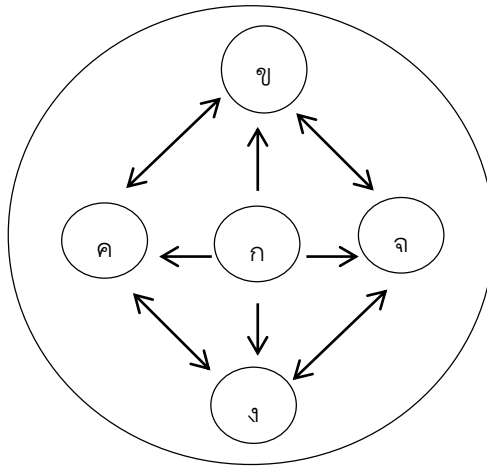
แต่เครือข่ายประเภทนี้ไม่ได้เกิดขึ้นตลอดลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นการเกิดขึ้นเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น ดังนั้นผลที่ตามมาคือการดำเนินกิจกรรมก็จะเกิดขึ้นภายใต้จำกัดของพื้นที่ แต่ปัญหาของกลุ่มน้ำแม่กลองหรือการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องดำเนินการร้อยเรียง ถักทอตลอดแนวลุ่มน้ำแม่กลอง 2) เครือข่ายจัดตั้ง เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งจากหน่วยงานรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ พัฒนา ฝักระวังลุ่มน้ำแม่กลอง ทำให้เกิดเครือข่ายที่มีหลากหลายของกลุ่ม เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง เครือข่ายรักษาลุ่มน้ำแม่กลอง เครือข่ายอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน เครือข่ายอาสาสมัครในการฝักระวังและวัดคุณภาพน้ำลุ่มน้ำแม่กลอง เครือข่ายเยาวชนลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นต้น การมีเครือข่ายที่หลากหลายกลุ่มบุคคล นั้นเป็นสิ่งที่ดี ความสำคัญอยู่ที่การบริหารจัดการเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่าย ระบบการสื่อสารของเครือข่าย การร้อยรัดเครือข่ายในแต่ละกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกัน มีการเชื่อมประสานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันได้คือสิ่งสำคัญยิ่ง

ด้านบทบาทของเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชนในการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถจำแนกบทบาท ดังนี้ คือ หน่วยงานภาครัฐ มีบทบาททางด้านการสนับสนุนงบประมาณและด้านวิชาการ ส่วนบทบาทภาคเอกชนและประชาชน คือ กระตุ้น เอื้ออำนวย และประสานการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย จัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รณรงค์ส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจในสิทธิประโยชน์ การมีจิตอาสา จิตสาธารณะ จิตสำนึกในการเข้าร่วมเครือข่ายในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง รวมถึงแบ่งปันประสบการณ์ เพื่อให้เครือข่ายมีโอกาสในการพัฒนาตนเองและมีการขยายผลไปสู่เครือข่ายอื่นสำหรับการอนุรักษ์ต่อไป

2. ความสัมพันธ์ของเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

2.1 ความสัมพันธ์เครือข่ายบุคคลกับบุคคล

เครือข่ายบุคคลกับบุคคล จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างพบว่า ในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองในมิติบุคคลเกิดจากความสัมพันธ์ในระดับบุคคลที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชน หรือบางคนเกิดจากการเชื่อมประสานกิจกรรมอื่น ๆ ระหว่างกันทั้งภายในชุมชนเองหรือข้ามไปจังหวัดอื่น ๆ ตลอดแนวลุ่มน้ำแม่กลอง บางคนเกิดจากการแนะนำของบุคคล จากคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่งทำให้เกิดการรู้จักกัน และทำกิจกรรมร่วมกันเป็นเครือข่าย ดังนั้น เครือข่ายในมิติบุคคลกับบุคคล ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองจึงเกิดขึ้นจากเครือข่าย เพื่อนบ้าน การแนะนำระหว่างบุคคล การเคยทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกัน บุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกันประสบความสำเร็จเหมือนกัน มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายซึ่งมีลักษณะรูปแบบภาพประกอบ 1

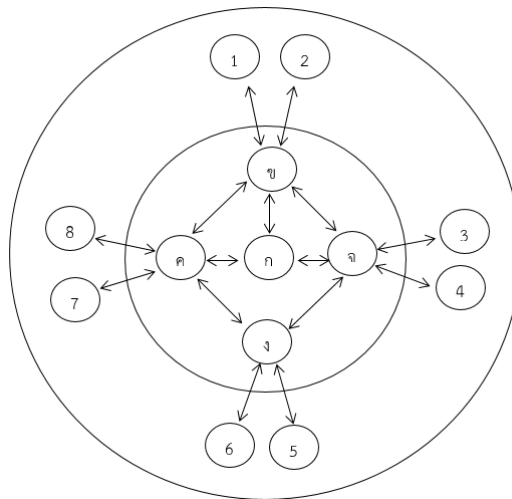

ภาพที่ 1 รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ระดับบุคคลกับบุคคล
ที่มา : Aramlar, C. (2019)

จากภาพที่ 1 ก ข ค ง จ ต่างเป็นบุคคล ทั้ง 5 คน มีความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย หนึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัดและข้ามจังหวัด ตามเส้นทางน้ำลุ่มน้ำแม่กลองไหลผ่านจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเครือข่ายระดับบุคคลกับบุคคล ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองนั้น ถ้าพิจารณาความซับซ้อนของกลไกการทำงานโครงการ/กิจกรรมสามารถพิจารณาความซับซ้อนในการรวมตัวและขยายตัวของสมาชิกเครือข่ายอาจเกิดจากความซับซ้อนจากระดับน้อยแล้วเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ

2.2 ความสัมพันธ์เครือข่ายระหว่างบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร

ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองเครือข่ายระดับบุคคลที่มีการรวมตัวกัน จัดทำโครงการ/กิจกรรมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง บทบาท ศักยภาพในตัวบุคคลแต่ละคนมีความหลากหลาย และการทำโครงการ/ กิจกรรมนั้น มีทั้งหน่วยงานราชการและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมส่งผลทำให้การเชื่อมประสานการทำงานในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง จึงเกิดเครือข่ายขึ้นระหว่างบุคคลที่เป็นสมาชิกกับกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ สามารถนำมาจัดทำเป็นรูปแบบเครือข่าย ดังภาพที่ 2

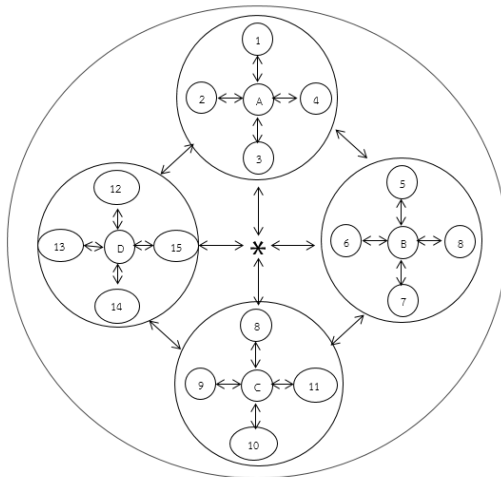

ภาพที่ 2 รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร
ที่มา : Aramlar, C. (2019)

จากภาพที่ 2 สมาชิกระดับบุคคลในการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่กลองประกอบด้วย 1 2 3 4 5 6 7 และ 8 กับสมาชิกระดับกลุ่มหรือองค์กร 1 กลุ่ม หรือองค์กร ก ซึ่งเป็นสมาชิกที่ต่างระดับกัน ซึ่งสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายได้ นักวิจัยพบว่ามีเครือข่ายนี้ทั้ง 3 จังหวัด ตามแนวราบลุ่มน้ำแม่กลองที่ไหลผ่าน ดังภาพที่ 2

2.3 ความสัมพันธ์เครือข่ายระหว่างองค์กรกับองค์กร

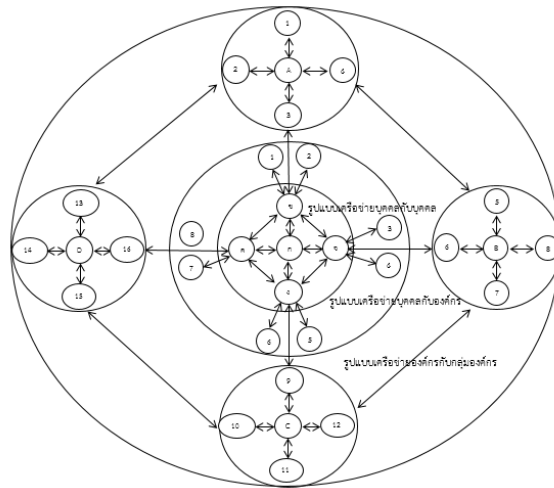
สำหรับเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองในระดับองค์กรพบว่ามีมากกว่า 20 องค์กร ทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ กรมทรัพยากรน้ำ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 7 (ราชบุรี) กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมชลประทาน การประปาส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นต้น องค์กรภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐที่เป็นองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ (NGO) และกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ ตลอดแนวลุ่มน้ำแม่กลอง ทุกภาคส่วนล้วนมีความเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองจำแนกตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานในการเกี่ยวเนื่องทั้งในด้านประมาณ ทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งในด้านบุคลากร เงินทุน เทคโนโลยีเป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และจัดทำรูปแบบเครือข่ายองค์กรกับองค์กรดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์องค์กรกับองค์กร

ที่มา : Aramlar, C. (2019)

การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองในมิติเครือข่ายสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคลซึ่งในระดับบุคคลนั้นยังสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 แบบ คือ 1) แบบขั้นเดียว และ 2) แบบหลายขั้น นอกจากนั้นยังสามารถเกิดเครือข่ายได้ในระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร รวมทั้งเป็นเครือข่ายในระดับองค์กรกับองค์กร และสามารถเชื่อมโยงได้ทั้งในส่วนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค NGO และภาคประชาชนที่มีการเชื่อมประสานการดำเนินงานในโครงการ/กิจกรรมที่มีการวางแผนร่วมกันในระดับชุมชน ระดับภาค ระดับจังหวัด โดยมีคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่กลองเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนส่งต่อไปยังคณะกรรมการลุ่มน้ำแห่งชาติ ดังนั้นเมื่อนำความสัมพันธ์ของการก่อเกิดเครือข่ายทั้ง 3 มิติมาวางทับซ้อนกันจึงทำให้เห็นผังเครือข่ายในรูปแบบเฉพาะในแต่ละระดับในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงซ้อนทับ เครือข่ายบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กร องค์กรกับกลุ่มหรือองค์กร

ที่มา : Aramlar, C. (2019)

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. บริบทการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

ลุ่มน้ำแม่กลองเป็นลุ่มน้ำสายสำคัญ คนในลุ่มน้ำมีความผูกพันกับสายน้ำมาอย่างยาวนาน การใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำ การดำเนินชีวิต ใช้เพื่ออุปโภคบริโภคเพื่อการเกษตร เพื่ออุตสาหกรรม และอื่น ๆ อีกมากมายกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำถึงแม้จะมีการร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ในความร่วมมือนั้น บางส่วนเกิดจากบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน บางส่วนเกิดจากความตระหนัก เกิดจากจิตสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ว่าถึง ยังคงต้องส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาในการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นทุกระดับ สอดคล้องกับ Pansaeng, S., kaewkrom, P, and Thamikphong, S. (2011) ได้ศึกษาเรื่องโครงการส่งเสริมเครือข่ายเยาวชนเพื่ออนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งพบว่าศักยภาพของเยาวชนและสถานศึกษาในการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำนั้นจุดแข็งและโอกาสคือ บทบาทและหน้าที่ของผู้นำสถานศึกษา องค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่วน

การส่งเสริมองค์ความรู้ให้กับเยาวชนควรส่งเสริมปลูกฝังค่านิยมการรัก ห่วงแหนทรัพยากรน้ำสู่การอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก นอกจากการสร้างกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนรวมถึงการสร้าง ความตระหนัก ด้านจิตสำนึกแล้วลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ

2. ความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองการปฏิบัติงานของเครือข่ายอยู่ในระดับมากในภาพรวมทั้ง 3 จังหวัด คือ 1) จังหวัดกาญจนบุรี 2) จังหวัดราชบุรี และ 3) จังหวัดสมุทรสงคราม แต่ใน ความเป็นเครือข่ายการขยายวงของเครือข่ายยังไม่แผ่ขยายลงไปในทุกระดับทุกกลุ่มอาชีพ การ ขยับเคลื่อนเครือข่ายส่วนใหญ่จะเกิดจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำในการจัดทำ โครงการ/กิจกรรมโดยยึดกรอบยุทธศาสตร์ 6 ยุทธศาสตร์เป็นหลักตามกรอบปีงบประมาณแต่ก็ พบว่าเครือข่ายในภาคของท้องถิ่นหรือชุมชนในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองของทั้ง 3 จังหวัดก็มีกลุ่ม แกนนำดำเนินการในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง แต่ความคงอยู่ในการอนุรักษ์ ลุ่มน้ำต้องเกิด จากทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงฐานรากของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำแม่กลองเชื่อม ประสานกันทั้งหมดตลอดแนวลุ่มน้ำรวมถึงการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความเข้มงวดในการปฏิบัติ อย่างแท้จริงตามหลักธรรมาภิบาล หรือตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมีเครือข่ายอนุรักษ์ ลุ่มน้ำแม่กลอง การเชื่อมประสานของเครือข่ายยังไม่ต่อเนื่องและยังไม่เป็นระบบ ส่วนใหญ่ใช้ ความสัมพันธ์ของระหว่างบุคคลมาเป็นทุนในการดำเนินการรวมถึงจุดอ่อนในด้านการสื่อสารถึงแม้ จะดีขึ้นในปัจจุบันโดยใช้กลุ่ม Line และ Facebook มาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร แต่ก็ยังไม่ สามารถเห็นในภาพรวมทั้งระบบ ในการบริหารจัดการเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองได้ ดังนั้น จากการศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองจึงมีความสอดคล้องกับ การศึกษาของ Walaisatian, P. (2000) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างเครือข่ายชาวบ้านพบว่า การสร้าง เครือข่ายการพัฒนาควรเน้นที่ชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการทำงานให้มีความสำคัญมากที่สุด เพราะความสำเร็จหรือล้มเหลวของเครือข่ายเริ่มจากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้าน ต้องรู้สภาพ จริง ต้องมีข้อมูลในด้านศักยภาพข้อจำกัดของชาวบ้าน รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์และ เกี่ยวข้อง และการปฏิบัติงานต้องอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายที่ดีนั้นต้องเชื่อมโยง เอาความพยายาม และการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและ อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงควรคำนึงถึงการก่อเกิดของเครือข่ายที่มีวงจรเครือข่ายสอดคล้องกับ Aramlar, C. (2011) กล่าวถึงเครือข่ายในงานพัฒนาชุมชนว่า วงจรชีวิตเครือข่ายประกอบด้วย 5 ขั้นคือ 1) ขั้นระยะก่อตัว 2) ระยะขยายตัว 3) ระยะรุ่งเรือง 4) ระยะถดถอย และ 5) ระยะ ฟื้นตัว ทั้ง 5 ขั้นคือ วงจรชีวิตของเครือข่ายที่จะเกิดขึ้นกับทุกเครือข่าย และเครือข่ายทุกเครือข่าย

จำเป็นต้องมีจุดเชื่อมโยงในการขับเคลื่อนเครือข่ายทั้งในระดับบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร และองค์กรกับองค์กร

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.2 ควรสร้างระบบและกลไกในการเชื่อมความสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มกับองค์กร และองค์กรกับองค์กร พร้อมทั้งมีการกำกับติดตามทั้งระบบเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

1.2 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมต้องเป็นเวทีอิสระเปิดกว้างโดยให้ทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตลอดแนวลุ่มน้ำของกระบวนการมีส่วนร่วมคือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน/โครงการ ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ รวมถึงควรมีการจัดการความรู้ในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมอันจะเป็นบทเรียนที่มีคุณค่าต่อการนำไปปฏิบัติและจะเป็นประโยชน์กับลุ่มน้ำอีก 25 ลุ่มน้ำทั่วประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำอื่น ๆ เพื่อเกิดการเปรียบเทียบและหาแนวทางการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง (References)

- Aramlar, C. (2011). **Network for Community Development**. Ratchaburi : Rajabhat Muban Chombueng University. [In Thai]
- Aramlar, C. (2019). **Conservation Network of Mae Klong Basin** . Ratchaburi : Rajabhat Muban Chombueng University. [In Thai]
- Na Chiangmai, N. (1992). **Environmental pollution**. Bangkok : Odeon Store. [In Thai]
- Pansaeng, S., kaewkrom, P, and Thamikphong, S.(2011).**The Project to encourage youth networks for conserve Pasak basin**. Phetchabun : Phetchabun Rajabhat University. [In Thai]
- Regional Environment office 8th (Ratchaburi). (2020). **Report of Mae Klong river water quality monitoring report**. Retrived from <http://reo08.mnre.go.th/th/>

Walaisatian, P. (2000). **Process and work techniques of developers**. Bangkok :
Thailand Research Fund. [In Thai]